

Ратко МАРКОВИЋ РИЂАНИН

З а п и с и о к њ и њ а м а

ГОВОР ПОЕЗИЈЕ О НАМА ЗА НАС

Миодраг Павловић, ПОЕЗИЈА, Београд, Просвета, 1986.

Недавно се у издању Просвете појавила књига Миодрага Павловића: ПОЕЗИЈА. У њој су садржане изабране и нове песме. Није лак посао направити избор из двадесетак књига поезије, рачунајући ту и досадашње изборе, поготову на овај начин како је то учинио Богдан А. Поповић. Успешно је груписао песме тематски и формално у кохерентне целине. Уз то дао је исцрпан предговор којим је интерпретирао целовит песнички опус Миодрага Павловића.

Поезија Павловића у живи је интересовања критике и песника од појаве праве песничке књиге „87 песама“, 1952. године, па до данас, и не двојбено је овај песник од критике истицан, у почетку као авангардна песничка појава, даиас, без устезања, сами песници представљају га својим узором. Разлози томе стоје у савршенству форме и његова песничког исказа. Било да приступимо његовој поезији теоријски, било да смо случајни читалац, не можемо порећи савршенство језика, стилских средстава и форме. Не можемо остати равнодушни пред зачујујућим тематским и мотивским богатством.

Једна од битних карактеристика овога песништва је мисаоност, спознаја света и ослобађање заблуда и привида у њему, непрекидно супротстављање силама што спутавају разум. Песник Миодраг Павловић, улази у тајни свет скривен површинама свакодневља, његова поезија објављује тај други свет, истину за нас, о нама, он је гласник далеких простора и времена, његова реч излази из уздрхтале дубине бића.

Тематика Павловићеве поезије је широка као историја културе човечанства, а то је израз велике ерудиције и интелектуалног потенцијала. Павловић забринуто посматра путеве човечанства, у његовој души преламају се исходишта епоха са данашњим равнима света и савременим човековим идеалима, падовима и заносима. Није случајно већи број песама посвећен тамним странама живота, јер, како се супротставити варкама и заблудама ако им се не спозна и артикулише узорак. У томе и јесте основа песничког хуманизма, његова борба за основни идеал, за човека. Тематски, песнички свет Миодрага Павловића, тешко се може груписати у целине, јер, тематика његове поезије је широка као живот са свим својим појавностима светлости и таме. Али, може се рећи да је то говор сасвим јасан, дубоко ангажован на пројектовању света овдашњег, са његовим узроцима и назнакама могућег судобносног корака у будућност.

Сенке се вуку испод лица историје, непрекидно падају преко нас. Остајемо ли у сенци за навек? Не заобилази ли нас светлост поради страха у нама, нашега кукавичлука и „брата издајника на нашим плећима“? Није ли нам једини спас и избављење „пјесан“ коју морамо научити?

Конфуције нас учи „Путу врлине“, речи мудраца долазе до нас из времена старе ере. Према његовом учењу „читање без размишљања ствара несрећен дух, а размишљање без читања чини човека неуравнотежним“. Остаје нам да се повинујемо упутама мудраца ради сопственог уздицања духа. Песништво је непосредна, прва степеница на коју треба да се успнемо, наравно, читањем и размишљањем.

Поезија Миодрага Паловића тражи активан однос духа, тражи у нама саговорника. Површном читаоцу може се учинити да Павловић препевава историју, да је „леден“ у говору, међутим, његова песма је својеврсно откровење, у оном смислу како је то тражио од песништва Растко Петровић. Ту илузију хладног посматрача света код површних читалаца, у потпуности оповргава поема АПОКАЛИПСА. Ко у Павловићевој поезији види учену, хладну конструкцију исказа и форме, тај није ушао у бит његове поезије, није ушао због сопствених ограничености у пријему лепоте и истине. Ова поезија изванредно је сагласје мудрости и маште, његова душа прошла је катарзу, сада скупља зрнца бисера из највећих дубина, љубав према свету и његовим лепотама стоји на дзновима песнику, у храм светлости уздигнута је свака невина жртва. Није хладна песникова реч, хладна је истина, слеђена су слова и уста мноштва плесача, блефера, спавача; у заблуду утонули не провирују себи под кожу, на раменима светогрђа тону у кал свога изопаченога бивства. Смрт спушта вео илузије у њихове утробе, навире крв венама песника, песма мудраца шикља у крик, ненадано и болно одјекује наша песма и наша историја, наше су заблуде премашиле нашу судбину, невоље су позобале шуму и земљу, остали смо под сенком варки, има ли тежег метала у венама од осећања узалудно потрошенога живота? Од песничке спознаје голога живота? Наш свет, наша земља, наша света љубав — раздевичена је родоскрвним грехом издајника, брата.

Неоспорна је историјска улога песничких књига Миодрага Павловића, али, склони смо тражити оно место код свакога песника, где реч не оставља на миру ни један делић наших чула, чини нам се да је то код Павловића поема АПОКАЛИПСА. У њој је песничка вештина узорно саставила мисао мудраца и осећање песника.

У целини ова поезија је опирање трагичном суноврату света, бесмислу, дехуманизовању, поробљавању и унижавању човека, његовој дезинтеграцији у савременом свету, нарочито, на балканским просторима. Само поезија спознаје може бити одбрана од сила деструкције и ништавила.

Спознаја историјског следа открива дубљу законитост, чисто метафизички односи постају појмљиви и јасни у савременој збиљи. У једну раван спуштају се времена: прошло, будуће и садашње. Ту се стичу сви простори, исток, запад, север и југ. То је простор Србије, у АПОКАЛИПСИ, у БЕКСТВУ ПО СРБИЈИ, и у неким другим песмама и циклусима. Ту на том простору укрштају се путеви култура, тако рећи, од почетка света до данас, само у различитим облицима и појавама. Богата ерудиција и снажна песникова осећања нашла су поему као једину форму

која ће их оваплотити. Елементи епског код Павловића иипошто нису ту ради асоцијација на епска времена антике или која друга, већ осветљена времена и простори служе, као сликару боја, да створи песничку слику света у коме живи. Јасиу слику заблуда и заблуделих. Павловић појаве поима дијалектички, у једном бићу садржан је узрок његовој појави, трајању и његовом крају. Песник трага за појавама које ће нам омогућити сагледавање путева који нас чекају. Отуда песницима улога учитеља у народу. Они су гласници времена која долазе.

Павловић у своме песничком свету открива узроке збиље и њених нити иза зуба јутра и ноћи. У овоме земном свету, песник тражи укидање односа човек — бог, јер, тај однос данас важи међу људима, међу нама. Појава умножавања богова представља сужавање човекових стваралачких слобода. Нема линије среће, свет је све више замршен у круговима појава и узрока, треба отклањати узроке заблуда, ту је сврха ангажоване поезије. Павловић је тога сасвим свестан, његова поезија је управо у томе смислу дубоко ангажована.

Човек може и мора научити да се супротставља силама мрака које га разносе на језицима зла. Сиага човека је у њему самоме. Наднесен над овај наш свет, пун понора и покора, Павловић трага за светом који ће човека ослободити претњи злодуха. У овој књизи посебну пажњу треба посветити поеми АПОКАЛИПСА. Она је саздана од сплета узвишених знакова и судбина нашега народа, као да се на знаку Србије укрштају сви меридијани, као да су сва времена у којима се судбински свет одређивао према злу и добру, овде стичу, и, као да из ових простора сва чуда таме производе. Овом поемом је сублимирана снага и узвишеност националног песника.

Апокалипса долази последње вечери пре суда, наилазе почаст и мркине из расцепљеног ума таме, подиже се сав „мутљак снова“, наилази блудно доба, гвоздени чешљеви и дрљаче „крећу да подрљају сваку памет“. Неомеђене категорије духа бивају конкретизоване именима појединих народа и географских локалитета, јасних симбола и параболо. Нема сумње да песник говори о оновременим странцима, „окупаним“ освајачима што „долазе по месо и деле девизе“. Не треба постављати питање ко је тај човек „решен да погине за државу — курву“) и да независан дочека уништење“.

Постепено улазећи у бит времена и простора, осећамо плимину песничких осећања изражених кроз епску форму до крајње секвенце, до драме у души човека и до драме у срцу народа. Поезија Павловића није огољена слика, она је, пре свега, подстицајна, инспиративна, у њој је клица и извор нове креације духа, упозорава на присуство злодуха у нашој сенци, са нама за вечером. Како надвладати и којим хуманизмом то што више ни војник не може да издржи? Узалуд воли гроб, казна је замењена доживотном робијом, узалуд су сећања на незавршену битку са Скитима, на византијског цара „са лотос крстом у руци“, не помаже „ни топот потурчених коња“, ни заборав, свепребол не може да одагна почаст која је стигла спутану душу нашега доба. Нико више никога не препознаје, свуда је присутно свето скрвнуће, но, последњег дана, на траци времена престаје доживотна робија, престају немања и дугови, кидају се сулуди путеви света, престају болести неизлечивих лудака. У иронијском исказу „Апокалипса заиста није стипса“.

Поема Апокалипса дубока је песничка спознаја, јетка и горка истина. Песник одбацује националне Панеоне, време тражи да до речи дођу „рубови неми и белине“. А зашто? Јасно је, истину објављује апокалипса, прошло је време „божанске коцке“ и блефа, кафанског живота и ругања врлини, шта још тражи међу нама антихрист, демон, ја „трула муња“? Док зализаи глумац женама још држи пажњу под теретом реакционарних сила, „ни плодност више нема никакву перпективу“, неочекивано „машине долазе преко брда да ме њуше“. У позобаној земљи узалуд млеко птичје цури из груди, време се не може вратити, наде и почаста падају у бездан, на крају, драма је узалудна. Како се окренути себи и извући из лобање вепра суштину самозванаца, мимонлази нас време, узалудно је дозивање спаса.

Поезија Миодрага Павловића дубока је спознаја о нама и за нас, стога је не можемо заобићи, уколико желимо у своме образовању остварити склад и природан след, познат и непромењен од кинеског мудраца Конфуција до данас; наиме, у образовању, на првоме је месту поезија. Поетско дело Павловића испунило је дуг своме народу. Имајући у виду његово стваралаштво, заиста бисмо могли прихватити ону стару тврдњу: песници су савест народа.

ПОЕЗИЈА ЕГЗОТИЧНИХ ПРОСТОРА

Зоран Милић, МОНГОЛСКА СТАЗА, Горњи Милановац, Дечје новине, 1985.

Књига записа МОНГОЛСКА СТАЗА настала је после два путовања у ову мало нам познату земљу. Записи Зорана Милића имају изразито лирски карактер, стога, књигу не можемо посматрати само као путопис. Први део књиге у форми је лирско-епског записа, то су песме у прози До форме записа Милић долази иако пет збирки песама, дакле, у шестој која има назив У ТРАГАЊУ ЗА ПОЛИФЕМОМ (1984), а која је, на неки начин, слична овој. Наиме, то су хварска казивања, хварски мотиви, у основи самог исказа превагу има лирска нота, једно меланхолично-сетно осећање и сажимање прошлог и будућег и облик садашњи, појавни; то су трагања и одгонетања једног изворишта свега, уствари, покушај да се преко митског бића, у овоме случају Полифема, инкарнира време несећања, почетак и свест о Једноме. Тек у шестој књизи Милићева уметничка самосвојност долази до пуног израза, сасвим је логично да се његов рад наставља у форми записа.

Књигу „Монголска стаза“ карактерише тематска и мотивска свежина, извор песниковог надахнућа је у природним лепотама Монголије, у споменицима културе старијим од памћења. И ова књига лирски је доживљај света који у свим својим многострукостима и облицима представља израз Једног. Песнички исказ употпуњују цртежи, скице песника. Он је то на најбољи могући начин пренео у своје текстове, на своје скице, а у другом делу књиге дата су опширна објашњења којима књига добија пун смисао и значај путописног штива.

Песникова љубав пробуђена је до тада невиђеним насељима, веома једноставним кућама — јуртама, пределима, старим споменицима, ли-

цима неодређеног израза, која израњају из беспућа и даљине као из неког другог света. Најбоља илустрација је песников опис једног бањског лечилишта Хуцирт:

Хуцирт. Уз велику буку и облаке прашине, авион слеће у степу, наптеравши у паничан беј сшага іоведа.

Мала, шарена аеродромска зірага. Јуртла. Изрован пут до насеља.

Насеље: невелика, права улица, хошел, лечилиште, уйравна зірага. Парк. Сшаго коза. Даље: ледине испресециане поштоцима. Брга прекривена шашорима оіраћеним високим, іустим шарабама.

Сунце се іали, іаси. Како сине, сину јуртје у брдима. Како зађе за о б л а к е, све је намах суморно.

Камион-цистерна поскакује ледином. Коњаник у іалопу хитла према суседном брду.

На іростіраној чистіини мало издвојена зірага, іродавница кобиљеі млека. Даље, школа,

Преко чистіине, у іруйицама, деца долазе из школе. (стр. 35)

Мотивска разнородност књигу чини интересантнијом. Песникову машту и медитацију посебно подстичу остаци разорених градова, могиле, камене корњаче, стеле са ујгурским, кинеским, согдијским и древнотурским натписима. Његова мисао тражи почетак ове цивилизације и њену везу са савременим светом, освајачки походи свакако нису једина веза међу различитим културама, песника интересује, пре свега, духовна повезаност и узрочност истих и сличних појава у различитим културама.

Ово је књига радозналца који добро зна шта се све крије у имену било човека, града, куће, храма, планине, реке, стога, помио прибира имена појмова и у другом делу књиге даје њихова објашњења.

Главни град, Улан — Батор, песник приказује као диван спој савременог света са далеким, прошлим временима. Одмах иза модерних зграда и улица, простор прекривају старе куће — јурте, али живот не тече упоредо, то је један свет, комплементаран. На бескрајним даљинама, у дивљини, није могуће опстати без стада камила, арати јуре на малим коњима са укрјуком у руци. Духовни свет овог народа веома је богат, о томе говоре остаци старих градова, као и до данас очувани манастири, посебно су интересантни манастири Бодхисатвама, ламаистичким божанствима, један од њих је у Улан — Батору, Гандан (Велика кола пуна радости).

Песник каже: „Цртах у журби, у недостатку речи, да нешто не заборавим.“ Ови цртежи су допуна речима и изазов не само песнику. Њима су заостављени лирски моменти, ово је још једна потврда да је пешички исказ З. Милића, у основи, сликовног карактера. Његови записи састављени су од треперавих, сетних детаља. Чести су лирски топли узлети, киша је за песника позлаћена, усправна шума, небеса горе по дану и по ноћи, а снегови трепћу. Песника задивљују све нове и нове лепоте природе, бескрај се примиче на додир прстима руке, опчињен природом, прошлошћу и садашњошћу, путник се претвара у реч. Стиче се утисак да се у далекој Монголији старо и ново граниче као вода и ваздух, лепота је у њиховом неусињеном додиру, загрљају.

Вредност ове књиге је, пре свега, у томе што нас упознаје са једним далеким светом и људима, њиховом културом и обичајима, а то све чини на најлепши могући начин, песмом и цртежом. Пред нас као у сну израња целовита слика једног народа и једне земље коју не заборављамо.

ЧУДЕСНА КИНА

Љубиша Ђидић, ЧУДЕСНА КИНА, Крушевац, Багда-
ла, 1984.

Зашто Чудесна Кина? Мноштво је разлога за такав наслов једном путопису песника који има прилику и дара да бар делимично упозна неке од, рукама људи сазданих чудеса, у нама далекој, неизмерно богатој, хиљадугодишњој цивилизацији.

Хронологија једног путовања из септембра 1982. године „чудесном“ Кином, садржи мноштво заинтересности, не ради импресија песника, већ ради његове приче која сажима време и простор из савременог живота, помало архаичне земље и њене неискрпне културне традиције.

Песник ненаметљиво преноси своје одушевљење величанственим просторима природе. Хималајски камен доживљава као „мистику“ „лепу самртну метафору“, као „највечније ништавило“, песник ће једноставно рећи: „Он је све што нисмо. Он је све што не можемо бити. Он је све што је од нас друкчије. Зато га свирепо употребљавамо за себе. Зато баш од њега вајамо своја облича. Зато у њему режемо своју вечност“. (стр. 8.)

Изванредно је спојен опис Пекинга са уласком у његову прошлост. Врата прошлости отвара Забрањени град, у њему су се ратале легенде. Изузетан склад архитектуре враћа посетиоце у бајку, радознали туристи улазе у Дворану узвишеног склада, њихови блицеви севају у Дворану савршеног склада, допиру гласови из Дворацине очувања склада. Забрањени простор окружеи зидовима високих десет метара, пун је посетилаца, царева нема, нема царских указа од којих је народ дрхтао, остали су ликови у камену, златни сводови, златне одаје и златни престо. Не може се схватити дело царице из династије Минг и њених девет хиљада дворских дама без легенде. Не може човек остати равнодушан пред величанственом лепотом Забрањеног града који и даље остаје обавијен велом тајанства, не може човек све то видети, а да се не пита: колико је људских живота узидано у сваку дворану, у сваку легенду?

Путописац је умео дискретно да одшкрине врата садашњости, било да је у посети шангајској опери, било да слуша „црну“ бајку сапутнице, бајку какву би могао чути на разним крајевима света, бајку која свакако није завршена, мењају се лица, простори, времена, бајка живи. Храбра, предусретљива, шармантна сапутница прича своју причу са искреношћу. Одвојена од породице провела је у далекој провинцији поред језера које је требало исушити дуги низ година. Понижени и увређени сами себи су морали саградити било какав кров над главом, ловили су жабе, змије, рибе и ракове, интелектуалцима је физички рад био кајање, молитва под контролом војника, како би своју главу ослободили буржоаске идеологије. Време Културне револуције у утроби Кине текло је као најружнији сан.

Савремена Кина се отвара, али дилеме не могу бити једноставно отклоњене. Експлозија становништва проблем је који се мора конкретно решавати. Кинези дају све повластице породици са једним дететом, а мајке постављају питања: како мајка да се одрекне своје улоге? Ко и у име чега може ограничавати њену мајчинску љубав?

Читајући књигу Љубише Ђидића увек наилазимо на необјашњива чудеса која је створила људска рука и људски ум. Како схватити Кинески зид за који Кинези кажу да је саграђен од камена и људских костију? Чија је то замисао продужавана осамнаест векова?

Књига Чудесна Кина представља задовољство читаоцу који с љубављу приступа културама других народа, само тако се може спознати, бар донекле, суштина мало нам познатих, далеких културних идиома. Ђидићево наоко идилично путовање много је више од идиле, он успева да створи слику пред нама, живу слику древне Киине и слику времена садашњег.

Вечност је сачувана у камену, предметима и украсима, а „цареве су, са извињењем, појели црви“. Стога и није настала књига о царевима, него о Кини.